

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд за придобиване на образователната и научната степен „доктор”

в професионално направление 2.1. Филология, Български език

Автор на дисертационния труд: Адриана Борисова Христова,
специалист в Секция по терминология и терминография на Института за български език - БАН

Тема на дисертационния труд: ЛИНГВИСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НА БЪЛГАРСКАТА ФИЛОСОФСКА ТЕРМИНОЛОГИЯ

Рецензент: доцент доктор Валентина Иванова Георгиева, Военна академия „Г. С. Раковски” - гр. София

Предложеният за рецензия дисертационен труд на Адриана Христова е върху актуален проблем, свързан с характеризирането на българската философска терминология, като докторантката си поставя за цел „да се направи лингвистична характеристика на основните термини от областта на философията. Обърнато е внимание на периода IX – XIV в. с оглед на значението на средновековните философски термини за съвременната философска подсистема. Изследвани са също и философските термини, които се употребяват днес в българската философска терминология” (стр. 8). Дисертационният труд е структуриран в шест части (включително „Увод” и „Заклучение”), както и „Азбучен показалец” на 2149 термини и терминологични словосъчетания, на които се основава лингвистичния анализ, „Източници на термините” и „Библиография”, включваща 183 заглавия, които за доказателство за познанията на дисертанта в областта – обект на изследването.

Първата част – „Увод” – представя темата, целите и задачите на изследването, източниците и методите на изследването.

Избраната методология на изследването, която е комбинация от синхронен и диахронен подход с елементи на статистически метод и компонентен анализ, отговаря на поставената цел и задачи на изследването.

Част II – „Теоретична постановка” – представя дефиниции на метатермините „термин”, „терминология” и „терминознание” и на основните изисквания към термините, формулирани от терминологите.

Част III на дисертацията – „Понятие за философия и формиране на българската философска терминология” – анализира процесите в изследваната терминосистема в контекста на доста подробно (и в голяма степен излишно, тъй като се основава изцяло на цитирания на други изследователи-философи) представяне на „различните понятия за философия от античността до наши дни”, обхващащо стр. 21-33. Изследваната терминосистема, за разлика от терминосистемите на точните науки, се откроява със специфични особености, които представляват определени трудности за терминологичен анализ поради факта, че „Всяка философска школа създава собствен философски език, който може да бъде близък до естествения, но може да бъде и напълно неразбираем” (стр. 179). Приносният момент в тази част на дисертацията е диахронният анализ на средновековната философска терминологична лексика в преводната богословска книжнина от периода IX – XIV в. и на характерните ѝ особености.

Част IV разглежда подробно начините за образуване на философски термини: лексико-морфологично, лексико-синтактично и лексико-семантично терминообразуване, като подкрепя класификацията с достатъчен брой примери.

Част V е озаглавена „Обща лингвистична характеристика на философските термини” и е най-голяма като обем, тъй като представя източниците за образуване на термини, структурната, както и накратко – граматичната им характеристика, и разглежда смислово-семантичните отношения и лексикално-семантичните процеси в областта на философските термини.

Основните **научни приносни моменти** на труда са следните:

1. Обосновава се понятието *българска философска култура* като най-подходящо, адекватно и продуктивно от съществуващите понятия – *българска философия, философията в България, българска философска мисъл и българска философска култура*;

2. Систематизирани са осем вида дефиниции, които се срещат във философските текстове, и те са подкрепени с примери (стр. 47-50);
3. Анализирани са източниците за създаване на българска философска терминология: преводната богословска книжнина от периода IX–XIV в., влиянието на литературата на гръцки и латински език, а също така влиянието на западноевропейската философия.
4. Изчерпателен е анализът на начините за терминологична номинация (лексикално-морфологичен, лексикално-семантичен и лексикално-синтактичен), на източниците за образуване на философски термини и терминоеlementи, както и на лексикално-семантичните отношения в съвременната философска терминология (синонимия, полисемия, омонимия, антонимия).
5. Установени са някои основни словообразователни тенденции на философски термини, напр. голямо активизиране на словообразователните елементи за изразяване на противоположност.
6. Представени са начините за обогатяване както на българската философска терминология, така и на близките до философията науки, а също и на общонародния български език благодарение на философските термини.

Практико-приложните приноси на дисертационния труд, формулирани от докторантката, се изразяват в следното:

1. Изследваните философски термини могат да бъдат основа за създаването на философски терминологичен речник;
2. Дисертацията ще бъде полезна за правилната употреба на философската терминологична лексика в официалните делови стилове, в публицистиката, в медиите и във всекидневния език.

Авторефератът на дисертационния труд е изготвен съгласно изискванията и отговаря на съдържанието на представения труд.

Докторантката посочва осем **публикации** по тематиката на дисертацията, от които една международна, като те са публикувани в периода 2013-2017 год., а също така шест цитирания на три от публикациите ѝ.

Препоръки: На първо място, добре би било да се прецизира и съкрати съдържанието на дисертацията в нейната теоретична част, тъй като се допуска повторение на общоизвестни теоретични терминологични

постановки (напр. на стр. 55 се повтарят изискванията към термините, които вече са представени на стр. 17-18; на стр. 74 се повтаря правилото за образуване на термини с форма на сложни думи от стр. 66; на стр. 106-107 подробно се представят теоретични постановки за метафора; и др.) и да се избегнат повторения в анализаторската част (напр. повторение на теза и примери на стр. 64, параграф 3 и стр. 71, параграф 1). В някои части от дисертационния труд липсва логическа връзка между параграфите (напр. между параграфите на стр. 54 и параграф 1 на стр. 55; съдържанието на стр. 56-57 и съдържанието на параграф 2 на стр. 58), което създава впечатление за фрагментарност и накъсаност на изложението.

На второ място, в частта от дисертацията, в която се представят структурните видове термини от Симеоновия сборник (стр. 65-77), философският термин от този сборник е съпътстван от еквивалента му на гръцки език. Според мен би било по-ценно от терминологична гледна точка представянето на даден новообразуван български философски термин да бъде представен в контекст, като тази препоръка важи с особена сила за съчетанията от термини и съчетанията от термини и общоупотребими думи, тъй като при някои от тях (напр. божии разоумъ) може да се приеме статута им на терминологични съчетания безусловно, но при други (напр. *въ видѣ сътворити, сжсъ оглаголати* от стр. 70) е редно да се представи контекста им на употреба. Съмнения за терминологичния характер на предложените примери поражда и следните: *добри творения* (стр. 53), *небес(ъ)но шьствие* (стр. 75); *дѣйствиовати и творити* и *тънькъ и чисть* (стр. 76); *заскобяване* (стр. 82, стр. 87); *без вѣсти* е пример за термин словосъчетание с предлог наред с *без вѣсти творити* (стр. 75); *глас, душа, живот, радост, сила, ум* (стр. 55) са представени като примери за детерминологизация на средновековни философски термини, но не е посочено терминологичното им значение; част от тях се повтарят и на стр. 79, като за пореден път се повтаря тезата за детерминологизация на философски термини.

Някои от примерите, според нас, са неправилни или непълно представени, напр. на стр. 93 терминът *аз-ност* е посочен като пример за сложен термин със съчинителна връзка между равноправни думи; на стр. 99 *вълнуваща причина* е посочено като пример за прост термин словосъчетание; на стр. 103 терминът *философска школа от Шартър* е пример за терминологично съчетание със структура „същ. име + предлог +

същ. име + предлог + същ. име”; на стр. 103 е представено твърдението, че се срещат „термини словосъчетания с форма на подчинителна връзка, при които терминоелементите са съединени с дефиси” и следват интересни примери на такива термини с техните дефиниции *битие-в-себе-си*, *битие-за-себе-си* и др., но не е посочен източникът на дефиницията.

Считаме, че е важно изследователските тези да бъдат обосновавани или подкрепяни с примери. Например, на стр. 79 е направена констатацията, че „Голяма част от остарелите форми са заменени с нови думи с латински произход под влияние на западната философия”, но тя не е подкрепена с примери; на стр. 152 са приведени примери със суфиксите *-не/-ция* и се твърди, че „Наблюдава се успоредна употреба на термини съществителни със суфикс *-ция* и отглаголни съществителни на *-не*. Съществителните имена на *-ция* са много продуктивни. Те означават предметно действие или резултат от действие и са по-абстрактни от съществителните на *-не*”, но това не е подкрепено със статистически данни или примери в контекст, които да подкрепят тезата; на стр. 149 се твърди: „В сравнение с многозначността, омонимията и синонимията, антонимията е от друг порядък при оценката на еднозначността на термина. Тя е обикновено явление, което не подлежи на санкция.” Последното изречение не отговаря на нивото на изследването.

Последната забележка се отнася до термините, които са определени като *символи думи* (стр. 134), както и примерите за синонимна употреба на „терминологични словосъчетания и неезикови елементи” на стр. 152. Според утвърдено схващане за термини от типа на представените в изследването в т. 2.4. *А-пропозиция*, *Д-Х модел* и др., тези термини, класифицирани като *символи думи*, е по-правилно да бъдат класифицирани като *сложносъкратени думи* и да са към т. 2.5. „Абревиатури”. По същата логика, примерите от стр. 152 *двойно отрицание – DN*, *модел за обхващащия закон – ДХ* следва да бъдат класифицирани като примери за синонимна употреба на терминологични словосъчетания и абревиатури.

Независимо от направените забележки и препоръки, в **заключение** можем да заявим, че дисертационният труд „Лингвистична характеристика на българската философска терминология” отговаря на изискванията за научно изследване за присъждане на образователната и научната степен „доктор”, поради което препоръчвам на научното жури и на Научния съвет

на ИБЕ „Проф. Л. Андрейчин“ да присъдят на г-жа Адриана Христова образователната и научната степен „доктор“.

доц. д-р Валентина Иванова Георгиева
Департамент „Дистанционно обучение, езикова подготовка и
квалификация“, катедра „Езиково обучение“
Военна академия „Г. С. Раковски“

09.10. 2020 г.

гр. София